

KO'RISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK TEKSHIRISH

Qahramonova Zebuniso Raufjon qizi

ATMU Defektologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni psixologik va pedagogik tekshirish to'g'risida ma'lumot beriladi. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni psixologik tekshirish bolaning me'yorida rivojlanish qonuniyatlaridan kelib chiqqan xolda tiflopsixologlar tomonida ishlab chiqilgan nazariya asosida olib boriladi.

Kalit so'zlar: ko'rish nuqsoni, tekshiruv, zaif ko'ruvchi, g'ilyalik, psixik, anomaliya, brayl, tiflopedagogika.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tekshirish va tashhis qilish turli mutaxassislar: oftalmolog, psixolog, pedagog tomonidan kompleks o'rganishni ko'zlaydi.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ko'rishining xolatini tavsifi bo'yicha hamda kasallikning yuzaga kelishi, ijtimoiy rivojlanishi bo'yicha juda katta turli xil guruhni

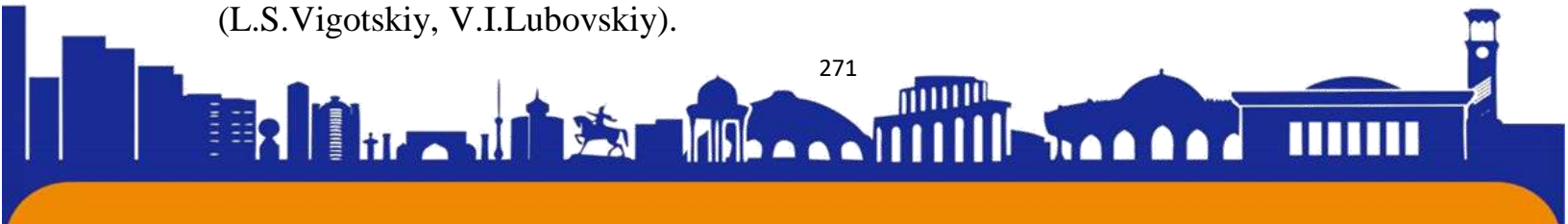
tashkil etadilar. Tekshiruv obyekti ko'rmaydigan (ko'zi ojiz), zaif ko'ruvchi bola, shuningdek g'ilyalik hamda ambliopiyali boladir.

Hozirgi vaqtda "ko'zi ojizlik" (ko'rmaydiganlar) tushunchasi ma'lum bir analizatorlarning yetakchi sistemasi sifatida qaralib, uni asosida pedagogik jarayon olib boriladi. Shuning uchun ko'zi ojizlarga ikki guruh toifadagi bolalar kiradi: ko'ruv vizusi va yorug'likning sezishi "0" bo'lgan, shuningdek, ko'ruv o'tkirligi qoldig'i 0.04 gacha bo'lganlar, ta'lim Brayl tizimi asosidagi darsliklar orqali amalga

oshiriladigan bolalar.

Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tekshirish jarayonida ularning rivojlanishi ham meyorida rivojlanayotgan bolalarning rivojlanishining umumiy qonuniyatlariga mos kelishi kuzatilgan. Bularga quyidagilar kiradi: psixik rivojlanish

jarayonlarining senzitiv davrini mavjudligi; psixik jarayonlarning rivojlanishini ketma-ketligi, psixik rivojlanishda faoliyatining roli, nutqning- oliy psixik jarayonlarni shakllanishidagi roli; psixik rivojlanishda ta'limning yetakchi roli (L.S.Vigotskiy, V.I.Lubovski).

L.S.Vigotskiy turli nuqsonlarga bolalarni psixik rivojlanishini qonuniyatlarini o'rganish jarayonida turli nuqsonlarda namoyon bo'ladigan umumiy o'ziga xos qonuniyatlariga ajratgan. U anomaliyani yuzaga keltiruvchi sabablar birlamchi nuqson sifatida keluvchi psixik faoliyatni asosiy nuqsonlarini yuzaga keltiradi, natijada bu bolani psixik rivojlanishini o'ziga xos o'zgartirib, psixik faoliyat ikkilamchi, uchlamchi va x.k. nuqsonlarini yuzaga keltiradi.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni tekshirishni o'tkazish va tashkillashtirish bo'yicha umumpsixologik talablar mavjuddir. Ularga quyidagilar

kiradi: bolani rivojlanish tarixi bilan oldindan taxminiy tanishuv, bolani guruhdagi,

mashg'ulot paytidagi, darsdan tashqari bo'sh vaqtidagi faoliyati va xulqini kuzatish.

Bola bilan muloqot o'rnatishga, tekshiruvni o'tkazish joyini tashkillashtirishga, maqsadga mos keluvchi metodikalarni tanlashga alohida ahamiyat beriladi.

Alohida maxsus talablarga quyidagilarni kiritish mumkin:

-to'g'ri yoritilganlik(bolaning ish stoli 400-500 lkdan tashkil topgan bo'lshi kerak);

- tinimsiz ko'ruv yuklamasini chegaralash (kichik va o'rta maktabgacha yoshida 5-10 daqiqa, kichik va yuqori maktab yoshida 15-20 daqiqa); ko'ruv ishining taqsimoti oftalmolog tomonidan bolaning kasallik tashxisiga ko'ra o'rnatiladi;

- ko'rib kuzatuv yuklamasini boshqa faoliyat turiga almashtirish;

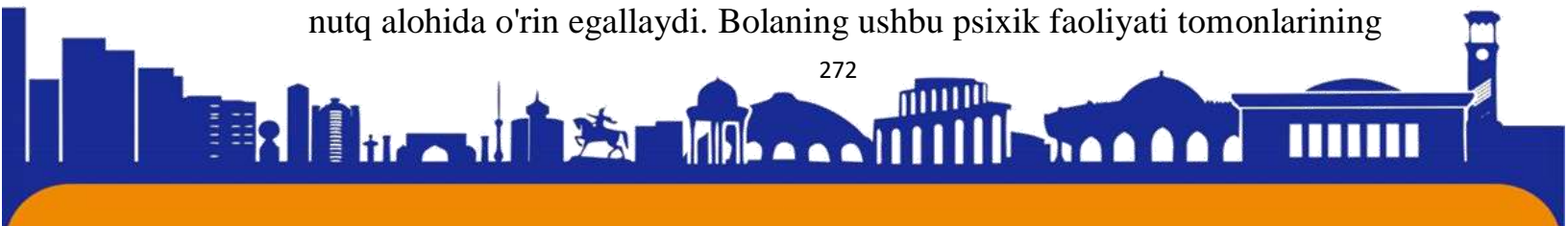
- ko'rgazmalarga bo'lgan alohida talablar.

Bolani rivojlanish tarixini taxlil qilishda abilitatsiya jarayonidagi muhim o'ringa

ega bo'lgan ijtimoiy yetukligiga alohida etibor qaratish lozim. Bolani ilk rivojlanish

davridagi ijtimoiy yetukligi uning biologik yetukligi bilan bog'liq, bu ayniqsa harakatlarini rivojlanishi hamda qo'lning manual faoliyatidir. Shuning uchun ilk yoshdagi bolalarni tekshirishda ularni harakatlarini rivojlanish darajasiga hamda kommunikatsiyalarini shakllanganlik darajasiga alohida e'tibor qaratish lozim.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni rivojlanishida kommunikatsiya, muloqot va nutq alohida o'rin egallaydi. Bolaning ushbu psixik faoliyati tomonlarining

shakllanganligi uning ijtimoiy rivojlanganligi darajasidan dalolat beradi. Shuningdek

tekshiruv jarayonida nutqni o'rganish muhim ahamiyatga ega: nutqning ifodaliligi,

emotsionalligini baholash, shuningdek mimika, imo-ishora, muloqot davomida o'zini

tutishini baholash lozim.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish faolligini pastligi xosdir. Bunga bog'liq ravishda tiflopedagogikaning amaliyotida quyidagi tamoyil mavjud, ya'ni

bolalarga pedagogik yordamga ko'proq o'rin ajratib, psixolog esa bolani atrofidagi

predmetlarga, shaxslarga, ijtimoiy xulqning oddiy meyorlarini egallashidagi qiziqishlariga e'tibor qaratishi lozim.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv muammosi ularning abilitatsiyasida muhim ahamiyatga ega.

Bunday

sifatlarning yo'qligi, mustaqil kechinmalarga qayg'urishi hamda o'z-o'ziga xizmat

qilish, kattalar va bolalar bilan, tanigan hamda tanimaganlari bilan muloqot ko'nikmalarini shakllanmasligiga, zamonaviy maishiy texnikadan foydalana olmaslikka, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni dezadaptitsiyasiga olib keladi,

jamo

hayotiga mustaqil kirisha olmasligini ko'rsatadi, umumta'lim muassasasida integratsiyani qiyinlashtiradi.

Keyingi yillarda ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha va maktab muassasasida bilish jarayonlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilib, bu esa o'z

navbatida bolalarning intellektual rivojlanishida yutuqlarga olib keldi, biroq ijtimoiy

moslashuvni zaiflashtirdi.

Ilk yoshdagi ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiylashuviga e'tiborni

yo'qligi ularda kattalar va o'rtoqlaridan qaramligi, yangi sharoit va o'zgarishlardan

qo'rqishi, jamoadan qochishini shakllanishiga olib keladi.

Avval ko'rsatib o'tganimizdek, ko'rishda nuqsoni bo'lgan har bir bolaning rivojlanish davrida uch inqirozli jarayoni ajratish mumkin:

- o'zini meyorda ko'ruvchi bolalardan farqini anglashi;
- maktabgacha tarbiya tizimidan doimiy tizimli maktab ta'limiga o'tishi;
- umumta'lim hamda maxsus maktablarda o'rta sinf ta'limlariga o'tishli.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni ko'rsatilgan kritik davrlari aniqlanadi va unga mos yo'llanma beriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. D.A.Nurkeldiyeva, M.U.Hamidova
"Rivojlanishidanuqsonibo'lganbolalardiagnostikasi" Toshkent – 2016;
2. Raxmanova V.S. "Korreksionpedagogikavalogopediya". Toshkent
"Iqtisod - Moliya" 2007;
3. M.Y. Ayupova "Logopediya". Toshkent
O'zbekistonfaylasuflarimilliyjamiyatınashriyoti 2007;
4. Muminova L.R., Ayupova M.YU. Logopediya. Toshkent.1993

